

بررسی و تبیین تعاملات ایران با ترکمنستان و کشورهای آسیای مرکزی

نظام‌علی صالحی

دانشجوی دکترای جغرافیای سیاسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تهمینه دانیالی^۱

استادیار جغرافیای سیاسی، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

محمد اخباری

دانشیار جغرافیای سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۷

چکیده

تحولات سال ۱۹۹۱ میلادی در اتحاد جماهیر شوروی سابق که به جدا شدن کشورهای مشترک المنافع انجامید، جمهوری اسلامی ایران را در یک وضعیت استراتژیک جدید قرار داد و بسترهای جدید و مناسبی را در جهت برقراری تعامل و آینده‌نگری پیش روی جمهوری اسلامی ایران قرار داد که از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های آن عبارت‌اند از بحث رژیم حقوقی دریای خزر و تأثیر این دریا بر کشورهای ساحلی و نیز برنامه‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران و برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت در راستای منافع ملی و اتخاذ روشی منطقی و معقول با دیپلماسی فعال و خنثی نمودن نفوذ کشورهای فرامنطقه‌ای. لذا با توجه به مطالب یاد شده، بسیاری از صاحب نظران علوم راهبردی معتقدند، توسعه همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی ایران و کشورهای آسیای مرکزی از اهمیت زیادی برخوردار است. هدف این مقاله بررسی و تبیین تعاملات ایران با ترکمنستان و کشورهای آسیای مرکزی است. سوال اصلی مقاله این است که مهم‌ترین فرصت‌ها و تهدیدات تعاملات ایران با ترکمنستان و کشورهای آسیای مرکزی کدام‌اند؟ در این پژوهش از روش سوات برای تحلیل موضوع پژوهش استفاده می‌شود در این راستا اهداف جمهوری اسلامی ایران در راستای توسعه همکاری با کشورهای آسیای مرکزی که دسترسی آن‌ها به جهان آزاد و به ویژه آب‌های گرم که تنها از طریق ایران میسر است و خاک کشورمان به‌عنوان دروازه‌ی ورود این کشور به موارد پیش گفته محسوب می‌شود مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد؛ که این بررسی عبارت‌اند از: شناخت کشورهای آسیای مرکزی در ابعاد گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و حتی نظامی بررسی منافع کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در توسعه همکاری با آسیای مرکزی، تبیین منافع ملی جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های گوناگون در روابط با آسیای مرکزی و برعکس و شناخت فرصت‌ها و چالش‌ها، تحولات آتی مؤثر بر امنیت ملی و نتیجه‌گیری و تبیین اهداف در جهت توسعه همکاری ایران و کشورهای آسیای مرکزی به ویژه ترکمنستان که دارای مرزهای طولانی خاکی و آبی با ایران است و با توجه به فرصت‌ها، تهدیدات و موانع، نتایج تحقیق نشان دهنده‌ی آن است که می‌توان با تبیین اهداف مناسب و برنامه‌های صلح و منطقی از قبیل: حسن هم‌جواری، توسعه تعاملات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و تقویت انگیزه‌های ملی بر مبنای هویت اسلامی، همکاری ایران در زمینه‌های مختلف و ایجاد بسترهای لازم با کشورهای آسیای مرکزی بخصوص کشور همسایه‌ی شمالی ایران یعنی ترکمنستان را توسعه داده و در راستای تأمین امنیت و منافع ملی به نحو شایسته و منطقی اقدام کرد.

واژگان کلیدی: آسیای مرکزی، همکاری‌های راهبردی، جمهوری اسلامی ایران، همکاری‌های منطقه‌ای.

۱- (نویسنده مسئول) t.daniali@yahoo.com

مقدمه

مسئله اصلی و محوری در این مقاله، نشان دادن نوع نگرش، نسبت به توسعه روابط بین جمهوری اسلامی ایران با ترکمنستان و سایر کشورهای استقلال یافته آسیای مرکزی، با توجه به فرصت‌ها و تهدیدات موجود می‌باشد. این منطقه از دیرباز به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی همواره مطمع نظر کشورهای همسایه و قدرتمندان منطقه‌ای مانند، آمریکا، اروپا و رژیم صهیونیستی بوده است و تمام تلاش‌های آن‌ها برای نفوذ نظامی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در این جماهیر می‌باشد و هرچند حضور آمریکا در منطقه تهدیدات بالقوه‌ای علیه امنیت ملی کشورمان به شمار می‌رود اما با شناخت عمیق از کشورهای منطقه و به ویژه هم‌جوار و تأکید بر مشترکات فرهنگی، تاریخی، دینی و مذهبی و اقتصادی، ضمن خنثی کردن اقدامات بیگانگان می‌توان زمینه‌های همکاری‌های راهبردی را توسعه و تعمیق بخشید، در این مقاله سعی شده با شناخت کشورهای آسیای مرکزی و اهمیت منطقه و نفوذ کشورهای فرامنطقه‌ای نظیر کشورهای اروپایی و به ویژه آمریکا و رژیم صهیونیستی که سعی دارند با استفاده از فرصت‌های پیش آمده بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق جای پای محکمی را برای خود ایجاد نمایند، در مقابل این‌گونه نفوذها ضرورت ایجاد می‌نماید جمهوری اسلامی ایران منافع ملی خود را تبیین نموده و با احترام متقابل به ارزش‌های کشورهای آسیای مرکزی و با شناخت دقیق نقاط قوت و ضعف آنان تحولاتی را که بر امنیت منطقه تأثیر می‌گذارد، برای این کشورها باز شماری نموده و خطرات بالقوه و بالفعل آتی را که بر اثر حضور کشورهای فرامنطقه‌ای به وجود خواهد آمد، با استفاده از فرصت‌ها چالش‌ها را خنثی نموده و امنیت پایداری را در منطقه به وجود آورد. در دنیای امروز تمامی کشور سعی دارند در راستای اهداف و منافع ملی خود با کشورهای دیگر از جمله کشورهای هم‌جوار تعاملات منطقی داشته باشند تا بتوانند با شناخت تهدیدات، چالش‌ها و فرصت‌ها تصمیمات منطقی اتخاذ نمایند و با شناخت پتانسیل‌های بالفعل و بالقوه کشور خودی و کشور بیگانه مراودات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حتی نظامی مناسب و معقول و منطقی برقرار نمایند بطوریکه در این تعاملات به اهداف و منافع ملی خود دست یابد حال می‌خواهیم این مسئله را طوری ترسیم نمائیم، مبنی به اینکه تعاملات ژئوپلیتیکی ج.ا.ا. با آسیای مرکزی به منظور تحکیم پایه‌های امنیت چگونه باید باشد و در این راستا با توجه به نفوذ قدرت‌های فرامنطقه‌ای به ویژه آمریکا و رژیم صهیونیستی چه راهکارهایی را لازم است عنوان نمود و آن را مدیریت کرد. این تحقیق که به روش سوات صورت پذیرفته و با مراجعه به اسناد و مدارک کتابخانه‌ای و مطالعه‌ی پیرامونی بر حسب موضوع مقاله و طبق نقشه ناحیه مورد مطالعه و نیز با مراجعه به جامعه نمونه آماری و مصاحبه با برخی صاحب‌نظران صورت پذیرفته است.

رویکرد نظری

امنیت از جمله واژه‌هایی است که به لحاظ داشتن برخی شباهت‌ها با بعضی واژه‌های دیگر، دارای مفهومی سیال، متنوع و صورتی متغییر است و گستره بسیار وسیعی در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی را شامل می‌شود. طبیعی است که ارائه تعریفی کامل و جامع برای این‌گونه مفاهیم کاری دشوار است (Bakhshi, 2016: 42). امنیت در لغت از ریشه امن به معنای «در امان بودن» و «مصون بودن» از هر گونه تعرض و در «آرامش و آسودگی» بودن از هرگونه

«تهدید» و ترس است (Moein, 1984: 354). در مفهوم دینی، امنیت یکی از نعمت‌های خداوند است که بهشتیان در روز قیامت از آن برخوردار می‌شوند (Dokhan: 43-52; Anam: 126-127).

برخلاف معنای لغوی امنیت، در حوزه معنای اصطلاحی آن، اجماعی وجود ندارد و تعاریف اصطلاحی متفاوت و حتی متعارضی از آن ارائه شده است. یک بررسی اجمالی نشان می‌دهد که بیش از ۱۵۰ تعریف مختلف (از حیث معنا و بعضاً از نظر زبان‌شناختی) از امنیت وجود دارد (Eftekhari., 1998: 27-60). با این حال، به‌طور کلی، می‌توان امنیت را «احساس آزادی از ترس» یا «احساس ایمنی که ناظر بر امنیت مادی و روانی است» معنی کرد (Mandel, 2008: 44). بوزان، یکی از اصلی‌ترین نظریه‌پردازان این حوزه، امنیت را حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) تعریف می‌کند (Buzan, 1999: 52).

رابرت ماندل، در کتاب خود، امنیت ملی را این‌گونه تعریف کرده است: «امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت حکومت‌های ملی است تا از بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود در برابر تهدیدات مستقیم خارجی ممانعت به‌عمل آورد» (Mandel, 2008: 52). والتر لیپمن می‌نویسد: «هر ملتی تا جایی دارای امنیت است که در صورت عدم توسل به جنگ مجبور به رهاکردن ارزش‌های محوری نباشد و اگر در معرض چالش قرار گیرد بتواند با پیروزی در جنگ آن‌ها را حفظ کند» (Wolfers, 1962: 150).

از نظر مایکل اچ.اچ. لوه «امنیت ملی شامل سیاست دفاع ملی و نیز اقدامات غیرنظامی دولت برای تضمین ظرفیت کامل بقای خود به‌عنوان یک موجودیت سیاسی به‌منظور اعمال نفوذ و حصول اهداف داخلی و بین‌المللی است» (Louw, 1978). تعریف جیاکومو لوجیانی چنین است: امنیت ملی را می‌توان توانایی رویارویی در مقابل تجاوزکردن از خارج تعریف کرد (Luciani, 1989: 2-8). فرانکان. تراگر و اف. ان. سیمونی می‌نویسد: «امنیت ملی آن بخش از سیاست دولت است که هدفش ایجاد مساعدت سیاسی ملی و بین‌المللی برای حفاظت یا گسترش ارزش‌های حیاتی ملی در مقابل دشمنان موجود و بالقوه است» (Trager and Simonie, 1973: 26).

امنیت ملی در تعریف کالج دفاع ملی کانادا این‌گونه آمده است؛ یعنی حفظ راه و روش زندگی قابل‌پذیرش برای همه مردم و مطابق با نیازها و آرزوهای مشروع شهروندان. این امر شامل رهایی از حمله یا فشار نظامی، براندازی داخلی و نابودی ارزش‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌شود که برای کیفیت زندگی ضروری هستند (Course documents, 1989).

این واژه در قرن بیستم و به ویژه بعد از جنگ جهانی دوم متداول شده است. در ساده‌ترین تعاریف، امنیت ملی این‌گونه تعریف می‌شود: توانایی یک ملت برای حفاظت از ارزش‌های حیاتی داخلی در مقابل تهدیدات خارجی و این که کشورها چگونه سیاست‌ها و تصمیمات لازم را برای حمایت از ارزش‌های داخلی در مقابل تهدیدات خارجی، اتخاذ می‌کنند. محمد ایوب معتقد است که مفهوم سنتی امنیت ملی کاربرد خود را از دست داده است. وی بر عوامل داخلی امنیت عنایت خاصی داشته و بر تفاوت معضلات و نگرش امنیتی کشورهای شمال و جنوب تأکید می‌کند و معتقد است که تفسیر شمالی‌ها از امنیت به نحوی است که ناامنی جنوبی‌ها از آن متبادر می‌شود و برعکس.

در واقع امنیت جنوب، ناامنی شمال و امنیت شمال، ناامنی جنوب تلقی می‌شود. در دیدگاه اسلامی، می‌بایست امنیت ملی را در سایه اقتدار، استقلال، دانایی و توانایی، ارتباطات قوی و سازنده امت اسلامی در کلیه ابعاد و زوایا و ایستادگی در برابر یورش و توطئه و تهدید دشمن و بیگانگان و بیگانه پرستان و نفوذ ایادی شیطانی آنان پیگیری کرد. امروزه هیچ کشوری در تأمین امنیت ملی، تنها به مقابله با تهدیدات نظامی بسنده نمی‌کند، بلکه انواع تهدیدات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، روانی، رسانه‌ای و... را در نظر می‌گیرد.

منافع ملی، اهداف عام و همیشگی است که ملت در راه تحقق آنها فعالیت می‌کند. هر جامعه باید به مثابه یک کل و دارای مسئولیت و هنجارهای مشترک برای تمامی شهروندان در نظر گرفته شود. منافع جامعه همان خیر مشترکی است که از طریق ارزیابی بهره‌مندی اجتماع در رهگذر برنامه، تحقق بهترین زندگی مشترک ممکن برای افراد تعیین می‌شود. منافع ملی، پدیده‌ها و اموری را در برمی‌گیرد که تحقق آنها معطوف به پیشینه‌سازی امنیت همه جانبه ملت و دولت می‌باشد. در واقع هرچه بیشتر بتوان منافع ملی یک کشور را وسیع‌تر ساخت و مصداق آن را در نظام بین‌الملل گسترش بخشید، به همان میزان به صورت بالقوه می‌توان نسبت به بهره‌مندی از محیط و امکانات موجود امیدوار بود. در مباحث جدید امنیت ملی، علاوه بر وجه سلبی و نبود تهدید، برای تعریف امنیت، داشتن وجه ایجابی آن یعنی وجود اطمینان خاطر ضروری است. در این جا، «امنیت ملی» مجموع توانمندی‌های (طبیعی، بهره‌برداري و راهبردی) یک نظام برای دستیابی به منافع ملی را شامل می‌شود که نبود تهدید صرفاً مقدمه آن است. بر این اساس امنیت ملی ظرفی تلقی می‌گردد که در چارچوب آن می‌توان بدون دغدغه خاطر جوانب مختلف منفعت ملی را دنبال نمود. خلاصه باید گفت ملاحظات امنیت ملی در رأس منافع ملی (منافع حیاتی و اولیه) همه کشورها قرار دارند.

منطقه مورد مطالعه

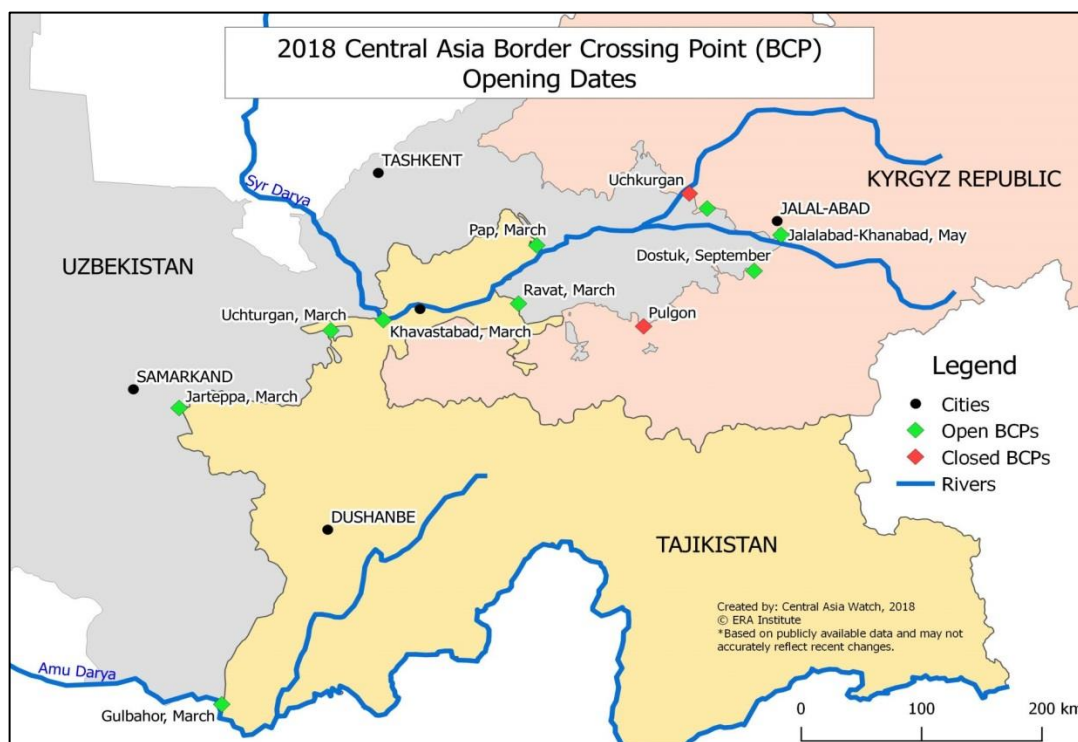
پس از ابداع واژه آسیای میانه توسط روس‌ها در ۱۳۰۳ / ۱۹۲۴ گاه این واژه مترادف با عبارت آسیای مرکزی به کار می‌رود، در حالی که این دو از معنای یکسانی برخوردار نیستند. درباره‌ی آسیای مرکزی تعریف‌های مختلفی ارائه شده است.

نقشه ۱: موقعیت منطقه آسیای میانه

Source: (<https://www.nationsonline.org>)

بر اساس برخی از این تعریف‌ها، آسیای مرکزی برابر است با: الف - ترکستان غربی؛ ترکستان ناحیه‌ای در آسیا است که از چهار سو به سیبری، بحر خزر، افغانستان، هند، تبت و مغولستان محدود می‌شود. این ناحیه به دو بخش شرقی (ترکستان، چین و مغولستان) و غربی (سرزمین‌های شوروی سابق) تقسیم می‌گردد. ب - پنج جمهوری قزاقستان، ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان ج - منطقه‌ای وسیع و متشکل از ایران، پنج جمهوری مذکور، افغانستان، تبت، سین کیانگ در چین و مغولستان. د - ماوراءالنهر که شامل نواحی شرقی رود جیحون و یا نواحی میان رودخانه‌های جیحون و سیحون است. در مورد این که آسیای میانه شامل چه کشورها و مناطقی است نیز به شکل ذیل اختلاف وجود دارد: الف- محدوده بین مغولستان و چین از شرق، ایران و افغانستان از جنوب، دریای خزر از غرب و سیبری از شمال. ب- پنج جمهوری قزاقستان، ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان به علاوه ایران، پاکستان و افغانستان. ج- بخشی از سرزمین آسیای شوروی سابق در محدوده دریای خزر، چین، منطقه آرال و دریاچه ی بالخاش. آسیای مرکزی یا آسیای میانه سرزمین پهناوری در قاره آسیا است که هیچ مرزی با آب‌های آزاد جهان ندارد. اگر چه مرزهای دقیقی برای این سرزمین تعریف نشده است، اما معمولاً آن را دربرگیرنده کشورهای امروزی، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قزاقستان، قرقیزستان می‌دانند. اغلب سرزمین‌های دیگری چون افغانستان، شمال شرق ایران، مغولستان، کشمیر، شمال و غرب پاکستان، و گاه سین کیانگ (ترکستان شرقی قدیم) در غرب چین و جنوب سیبری در روسیه نیز شامل آسیای مرکزی می‌شوند. این منطقه از شمال به روسیه، از جنوب به ایران و افغانستان، از شرق به چین و از غرب به دریای خزر متصل است.

نقشه ۲: کشورهای آسیای میانه

Source: (<https://voicesoncentralasia.org>)

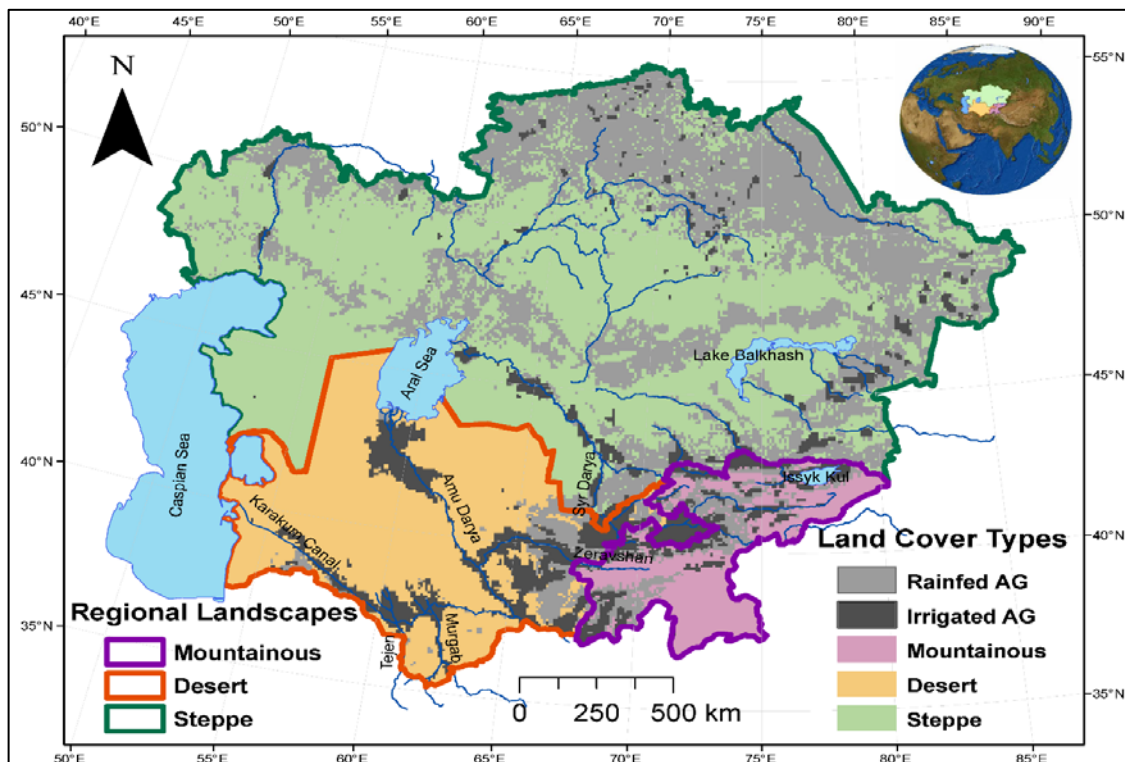

آسیای مرکزی در شمال شرقی جمهوری اسلامی ایران، به وسعت بیش از ۴ میلیون کیلومتر مربع و جمعیت تقریبی ۴۰ میلیون نفری شامل جمهوری‌های ترکمنستان، قرقیزستان، قزاقستان، تاجیکستان و ازبکستان است. اکثریت جمعیت آنان حدود ۸۰ درصد مسلمان و عموماً حنفی مذهب است. این منطقه از جنوب به جمهوری اسلامی ایران و افغانستان و از غرب به دریای مازندران، از شمال به روسیه و از شرق به چین و افغانستان محدود است. در تاریخ بخشی از این سرزمین متعلق به ایران بوده است. با گسترش دین اسلام تا قرن هشتم هجری زبان فارسی و عربی رایج بوده و پس از گسترش نفوذ سیاسی و فرهنگی ترک‌ها، زبان ترکی در قسمت آسیای مرکزی از قرن هفتم هجری به بعد رایج شده و در زمان سیطره‌ی روس‌ها به این مناطق که به ۹۰ سال قبل بر می‌گردد زبان روسی و زبان محلی رایج شده و کلیه‌ی مراکز آموزشی و مراودات اداری و محاورات به زبان روسی بوده که البته مدارس و دانشگاه‌ها، هر دو زبان روسی و بومی کاربرد داشته است و در حال حاضر با توجه به جدا شدن این کشورها از بدنه‌ی اتحاد جماهیر شوروی سابق و نفوذ غرب و آمریکا خط نوشتاری آنان به حروف لاتین (کریل) و زبان‌های بومی و انگلیسی نفوذ چشمگیری کرده است (Sheikh Attar, 1994: 6).

از نظر جمعیت، آمارهای متفاوتی برای این منطقه ذکر نموده‌اند که از ۶۰ میلیون نفر تا ۷۰ میلیون نفر در نوسان است. سکنه آسیای مرکزی در هنگام الحاق به روسیه حدود ۶ میلیون نفر بود که با مرگ و میر بالا ویژه کودکان، رشد کند داشت از سوی دیگر، تزارها برای برهم زدن وحدت منطقه و ترکیب جمعیت اسلامی، ساکنان روسی و اوکراینی را تشویق به مهاجرت می نمودند که این پدیده در نیمه دوم دهه ۱۸۷۰م افزایش یافت. به هنگام انقلاب اکتبر ۱۹۱۷م ساکنان اسلاو حدود ۳۰ درصد قزاقستان و ۳/۸ درصد آسیای مرکزی را تشکیل می‌دادند و مسلمانان به ۱۲ میلیون نفر بالغ می‌گردیدند. زبان‌های رایج و رسمی در آسیای مرکزی فارسی، ترکمنی، ازبکی، روسی، قزاقی، قرقیزی و زبان‌های پامیری هستند. می‌توان زبان روسی را زبان اصلی آسیای مرکزی دانست، زیرا تقریباً تمام مردم این ناحیه قادر به تکلم آن هستند، به غیر از مردم افغانستان. اما تنها ۶ میلیون نفر در آسیای مرکزی زبان روسی را به عنوان زبان مادری صحبت می‌کنند. فارسی‌زبانان در کشورهای افغانستان، ازبکستان و تاجیکستان به سر می‌برند.

قزاقستان، ترکمنستان و جمهوری آذربایجان با همکاری شرکت‌های بین‌المللی شروع به استخراج و صادرات ذخایر نفت و گازی خود کرده‌اند، اما مشکل اصلی آنها عدم دسترسی به دریای آزاد است. خط لوله‌های دوره اتحاد جماهیر شوروی تنها راه انتقال انرژی به بازارهای جهانی بود که در کنترل و قیمت گذاری مشکلاتی ایجاد می‌کرد. برای حل این مشکل پروژه‌هایی برای گسترش زیرساخت‌ها و فرصت‌های صادراتی اجرا شد. قزاقستان، ترکمنستان و ازبکستان برای ساخت خطوط لوله گاز با چین همکاری کردند. قزاقستان شروع به ساخت تأسیسات بندری در خزر برای صادرات نفت از طریق جمهوری آذربایجان به اروپا کرد. خود آذربایجان نیز بیشتر گاز خود را از طریق خطوط لوله با عبور از گرجستان و ترکیه به اروپا صادر می‌کند. با وجود اینکه قزاقستان شبکه صادرات نفت خود را گسترش داده است، اما این کشور هنوز هم بیشتر منابع انرژی خود را از طریق خطوط لوله روسیه، که به بنادر در دریای سیاه ختم می‌شود، صادر می‌کند. از دریای سیاه نفت را می‌توان به سراسر جهان حمل کرد. بیشتر نفت آذربایجان به بندر جیهان ترکیه در دریای مدیترانه می‌رود، که از آنجا می‌توان آن را به اروپا صادر کرد. به زودی می‌توان گاز آذربایجان را از طریق شبکه گسترده‌تر گازرسانی به اروپا به طور مستقیم ارسال کرد. این کشورها از

طریق منابع طبیعی، که شامل حدود ۶۵ درصد صادرات در قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان و بیش از ۹۰ درصد در قزاقستان و ترکمنستان می‌شود در اقتصاد جهانی وارد و ادغام شدند اما ادغام و یکپارچگی در این منطقه آهسته بوده است. به غیر از انجمن ملل آسیای جنوب شرقی^۱، هیچ سازمان اقتصادی واحدی وجود ندارد که کشورهای آسیای مرکزی را به هم نزدیک سازد و گردهم آورد. قزاقستان و قرقیزستان عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان تجارت جهانی^۲ هستند، تاجیکستان در شرف عضویت در سازمان تجارت جهانی است و ازبکستان همچنان در تلاش است تا به سازمان تجارت جهانی بپیوندد.

نقشه ۳: نقشه توپوگرافی منطقه آسیای میانه

Source: (<https://www.mdpi.com>)

اهمیت آسیای مرکزی از نظر اسرائیل، ترکیه و اروپا و به ویژه آمریکا

این سرزمین دارای منابع معدنی سرشار نفت و گاز، فلزات کمیاب و همچنین دارای زمین‌های مستعد کشاورزی با بهره‌وری بسیار است. این ثروت طبیعی به اضافه موقعیت مرزی آسیای مرکزی با کشور ایران، نزدیکی به دریای مازندران و ویژگی متمایزی به این مناطق بخشیده که همواره مطمع نظر مراکز قدرت از عهد باستان تاکنون، بوده است (Amir Ahmadian, 1997, p. 18). با فروپاشی شوروی و ایجاد کشورهای کوچک، در این منطقه نه تنها حساسیت‌های گذشته به جا مانده، بلکه با دگرگونی نظام قدرت در جهان، توجهات غرب به این سرزمین که ویژگی‌های آن از نظر طبقه‌بندی سیاسی جهان، شبیه به دنیای شرق و کشورهای جهان اسلام بوده، جلب شده است. علاوه بر این، نگرش خاص روسیه به عنوان بزرگ‌ترین جانشین شوروی که آسیای مرکزی را مکمل ژئواستراتژیک

¹. ASEAN

². WTO

و ژئوپلیتیک فدراسیون خود می‌داند (و با تعدیل حضور ایالات متحده، اروپا و ترکیه در آن منطقه، ضروری است از قدرت واگرایی آن با روسیه هم کاسته شود) نیز قابل تعمق است. از طرف دیگر، در صورت ضعف نفوذ غرب، می‌تواند منطقه‌ی دفاعی برای بلوک شرق، برای کاهش گسترش حاکمیت منحصر به فرد آمریکا مطرح گردد. چنانکه علاوه بر اظهارات صریح مقامات آمریکایی، مبنی بر خطر توسعه تفکرات بازدارنده‌ی سیاسی ایدئولوژیکی، غربی‌ها به اقدامات عملی وسیعی برای رفع این نگرانی دست زده‌اند. نخستین اقدام، برقراری سریع روابط سیاسی با این جمهوری‌ها است که در حال حاضر آمریکا به عنوان اولین کشور غربی در تمام این کشورها در بعد دیپلماسی بسیار فعال است. مشکل دیگر آمریکا در این منطقه عدم تجانس با رهبران چپ‌گرای این کشورها است که با تفکراتی در مجموعه‌های کمونیستی رشد یافته‌اند. از این نظر اطمینان کامل آمریکا به آن‌ها شکل نگرفته است؛ بنابراین سران آمریکا همیشه در پی یافتن افرادی مناسب بوده‌اند که دارای ظاهری دموکراتیک و غرب پسند به عنوان رهبران این جمهوری‌ها باشند.

حکام موجود مترصد جلب اعتماد و اطمینان آمریکا به خود هستند، این امر سر در گمی بیشتر آن‌ها را فراهم می‌کند که نه می‌توانند به طور کامل به قدرت آمریکا تکیه کنند و نه جایگزینی در مقابل آن می‌شناسند که به آن متکی شوند. با وجود تمام این مشکلات، آمریکا عزم خود را جزم کرده که با سرمایه‌گذاری اقتصادی، سیاسی، علمی، نظامی و تبلیغی نفوذ کامل سیاسی خود را در این منطقه گسترش داده و پایدار کند. انگیزه اصلی آمریکا از حضور در این منطقه، پیشبرد تفکرات انحصارگرایانه بلند مدت، ایجاد نظام نوین جهانی، در دست داشتن یکی دیگر از منابع انرژی غرب، استقلال حکومت‌های جدید در مقابل روسیه و مهار ایران است که در صورت استمرار روند پیشرفت آمریکا در منطقه و ایجاد همگرایی بین سران ایالات متحده و آسیای مرکزی می‌تواند زمینه‌ساز تهدید برای ایران باشد و بر عکس، موفقیت روسیه در تقویت روابط حسنه با همسایگان جنوبی خود، برای ما ایجاد فرصت می‌کند و روسیه در منطقه کشورهای آسیای مرکزی دارای منافع استراتژیک است و روابط خود را به صورت دوجانبه و چند جانبه با آنان ادامه می‌دهد و تشکیل ساختارهای مختلف در منطقه نه تنها برای روسیه مفید است بلکه از یک قطبی شدن جهان نیز جلوگیری می‌کند و از این امر بسیار حائز اهمیت است.

الف - اسرائیل - امروزه رژیم صهیونیستی با ایجاد ارتباطات اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و برقراری رابطه‌ی رسمی با آسیای مرکزی، موجبات حضور فعال خود را در منطقه فراهم ساخته است. با وجود نظر نامساعد مسلمانان و حتی روس‌ها به اسرائیل و یهودیان، رهبران و روشنفکران این کشورها اسرائیل را سمبل غرب به ویژه آمریکا می‌دانند و برای جلب توجه بیشتر کشورهای غربی در صدد ارتقاء روابط با اسرائیل هستند. در این میان، بهبود روابط با ترکیه بر توسعه‌ی مبادلات با آن می‌افزاید.

ب - ترکیه - اهداف ترکیه اقتصادی و تجاری است در عین حال از دیرباز و برای بهره‌مند شدن از منابع انرژی آسیای مرکزی نیز تمایل داشته و از این نظر همواره این کشور در انتقال خط لوله تغلیس جیحان برای کنترل نفت و گاز پیرامون دریاچه مازندران تلاش می‌کرده است. بعلاوه، انگیزه‌های ایدئولوژیکی پان‌ترکیسم و نهایتاً پان‌تورانیسم نیز وجود دارد. نفوذ اقتصادی و فرهنگی ترکیه در این منطقه باعث اشباع بازارهای آن توسط تولیدات ترکیه شده مظاهر فرهنگی غرب ترویج و اشاعه یافته و جاذبه‌های وحدت قومی تقویت گردیده که این امر در تشدید رقابت

توسعه‌ی اقتصادی و فرهنگی ایران و ترکیه در آسیای مرکزی مؤثر می‌باشد و اهدافی که ترکیه در آسیای مرکزی دنبال می‌کند دو مسئله دموکراسی و پیشرفت صنعتی می‌باشد و سعی دارد حکومت لائیک خود را برای این کشورها الگو قرار دهد.

ج - اروپا - اروپا، آسیای مرکزی را به‌عنوان بخشی از اوراسیا و جزو مناطق ژئوپلیتیک خود به حساب می‌آورد که نقش حائل بین دو قاره را ایفا می‌کند و موقعیت معبری آن برای پیوند دریای مازندران ممتاز است. روند رو به رشد همگرایی آن‌ها باعث تسهیل و افزایش مسیرهای انتقال نفت و گاز حوزه خزر از جنوب آسیای مرکزی به سمت اروپا خواهد گردید که با منافع ملی ایران در ابعاد اقتصادی و امنیتی سازگار نمی‌باشد، این نکته نیز حائز اهمیت است، مبنی بر اینکه آسان‌ترین، امن‌ترین و سهل‌ترین راه انتقال انرژی هیدروکربنی این کشورها به خارج، خاک ج.ا.ا است که اکثر بسترهای آن نیز آماده است لیکن دشمنی‌های آمریکا و رژیم صهیونیستی مانع از اقدامات بالفعل شده است.

د - آمریکا - آمریکا، بلافاصله بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سفارت خود را در این جمهوری‌ها دایر نموده و حداکثر توان خود را بکار برده تا از همگرایی مجدد این کشورها با روسیه جلوگیری نماید و به همین منظور، اقدام به ایجاد مدارس مشترک آمریکایی با این کشورها نموده و ضمن گزینش افراد مستعد و با استعداد سالانه هزاران نفر را برای فراگیری مدیریت‌های سیاسی و اداری به آمریکا می‌فرستد و پس از آموزش و کانالیزه نمودن آنان، مجدداً برای اداره‌ی امور به این کشورها برمی‌گرداند. آمریکا با اعزام سپاه سبز خود که به سپاه صلح مشهور است و در زمینه‌های آموزشی، بهداشتی و امور خانواده فعالیت دارند زمینه‌های هرچه بیشتر نفوذ خود را هموار می‌سازد.

تبیین منافع ملی ایران در ترکمنستان و سایر کشورهای آسیای مرکزی

علاقه و انگیزه‌های ایران در آسیای مرکزی، به دلیل همسایگی، شاید بتوان گفت که از دیگر بازیگران برون منطقه‌ای نیز بیشتر است. بخشی از آن‌ها عبارت‌اند از: استمرار تلاش در هدایت معابر جدید انتقال انرژی از سرزمین خود، کاهش تهدیدات آرمانی قومی جمهوری‌های آسیای مرکزی، توجه و مراقبت دقیق نسبت به توسعه‌ی نفوذ ایالات متحده و ناتو و کاهش تبعات آن، افزایش عمق استراتژیک خود در مقابل تهدید تاریخی روس‌ها، دستیابی به بازار بزرگ منطقه و در عین حال سعی در حفظ استقلال پایدار دولت‌های مستقل آن.

از منظر کلی، برآیند تمامی تحولات و اقدامات زمینه‌ساز آن، علائق و دغدغه‌های مداوم و راهبردی جمهوری اسلامی ایران در ناحیه شمال شرق شده است که در نتیجه مقدمات نزدیکی روسیه و ایران را فراهم آورده است. لیکن از آنجایی که حکومت‌های کشورهای آسیای مرکزی به‌صورت لائیک اداره می‌شوند، سعی دارند حتی الامکان خیلی به ایران نزدیک نشوند زیرا تفکر انقلابی که نشأت گرفته از اسلام است برای آنان چندان خوشایند نیست. در هر حال کشورهای آسیای مرکزی در راستای منافع ملی خود که در زیر می‌آید و استمرار روابط مناسب کنونی و دوری از فراز و نشیب‌های احتمالی آن، ضروری است علائق دیرینه خود را به طور شفاف تعریف کنند. از آن جمله:

۱ - اشتراک و تعلقات فرهنگی و تاریخی

۲ - چگونگی بهره‌برداری مشترک از منابع دریای خزر

۳- تعاملات تجاری، اقتصادی و فنی

۴- دسترسی این کشورها به آب‌های گرم جنوب

۵- چگونگی تبادلات انرژی و مسیر انتقالی آن

با توجه به مطالب فوق در این بین کشور همسایه شمال شرقی ج.ا.ا یعنی ترکمنستان برای ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چرا که این کشور دروازه‌ی ورود به کشورهای آسیای مرکزی است، وجود مشترکات فرهنگی و تاریخی و ذخایر عظیم گاز که در زیر صحرای قره قوم به مساحت ۳۸۱ هزار کیلومتر مربع نهفته است و نیز حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای در این کشور که اهداف فرصت‌طلبانه‌ای را در مقابل ج.ا.ا در سر می‌پرورانند، اهمیت این کشور را برای ایران آشکار می‌سازد و لذا ضروری است از فرصت‌ها به نحو شایسته‌ای در راستای اهداف ملی خودمان استفاده نمائیم و در این مسیر نزدیکی دو کشور در ابعاد مختلف می‌تواند بسیار مفید واقع شود و توطئه‌های دشمنان قسم خورده‌ی کشورمان را خنثی نماید.

۱- تعیین نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها و رویکرد اقدامات راهبردی ج.ا. ایران در تعاملات با کشورهای آسیای مرکزی

اکثر قریب به اتفاق اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه سیاست و روابط بین‌الملل بر این نکته تأکید دارند که مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در تعاملات بین واحدهای سیاسی و بازیگران بین‌المللی عوامل محیطی است که چنانچه به خوبی تعیین و به درستی به کار گرفته شوند در تعاملات موفقیت‌آمیز بین کشورها نقش کلیدی ایفا خواهند کرد؛ بنابراین هر واحد سیاسی به منظور سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در روابط با سایر کشورها می‌بایست نقاط قوت و ضعف خود را تحت عنوان عوامل داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی خود را در محیط منطقه‌ای و جهانی و در عرصه روابط بین‌الملل تحت عنوان عوامل خارجی تعیین و میزان تأثیر این عوامل را در برقراری روابط و تحقق اهداف با استفاده از جداول ارزیابی کمی ارزش‌گذاری و با دقت مورد ملاحظه قرار دهد. از طرفی هم لازم است هر واحد سیاسی قبلاً موقعیت و جایگاه راهبردی خود را (نقطه P) به ازای وضعیت موجود عوامل داخلی و خارجی با استفاده از نمودار تعیین موقعیت و رویکرد اقدامات راهبردی^۱ تعیین نماید تا با توجه به قرار گرفتن این نقطه در هر کدام از نواحی چهارگانه نمودار، رویکرد سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری و اقدامات راهبردی آن نیز بر اساس ویژگی‌های آن ناحیه تعیین شود.

در این تحقیق عوامل داخلی و خارجی با استفاده از ادبیات و مبانی نظری استخراج و با اجرای پرسشنامه اول به تائید نمونه آماری تحقیق رسانده شد و سپس در جداول ارزیابی عوامل داخلی و خارجی به کمک نمونه آماری تحقیق مورد ارزیابی کمی قرار گرفت تا دور از تعصب و اعمال نظر و سلیقه شخصی و کاملاً منصفانه نقاط قوت، ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فرا روی کشور با دقت و واقع‌نگری بیشتری تعیین شود.

پس از تعیین نقاط قوت و ضعف داخلی کشور و فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی ج.ا. ایران در محیط منطقه‌ای و جهانی با توجه به موضوع تحقیق، با استفاده از نمودار تعیین موقعیت و رویکرد اقدامات راهبردی، معلوم شد که

^۱ - Strategic position and action evaluation

جایگاه ج. ا. ایران به ازای وضعیت موجود عوامل داخلی و خارجی در ربع دوم یعنی ناحیه محافظه‌کاری (Conservative) قرار گرفته و در نتیجه رویکرد ج. ا. ایران برای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در تعاملات با کشورهای آسیای مرکزی می‌بایست محافظه‌کارانه، مبتنی بر تعامل، ائتلاف، حفظ وضع موجود، خنثی‌سازی و مقابله با تهدیدها باشد.

جدول ۱: ماتریس ارزیابی کمی عوامل داخلی تأثیرگذار در تعاملات ایران با کشورهای آسیای مرکزی

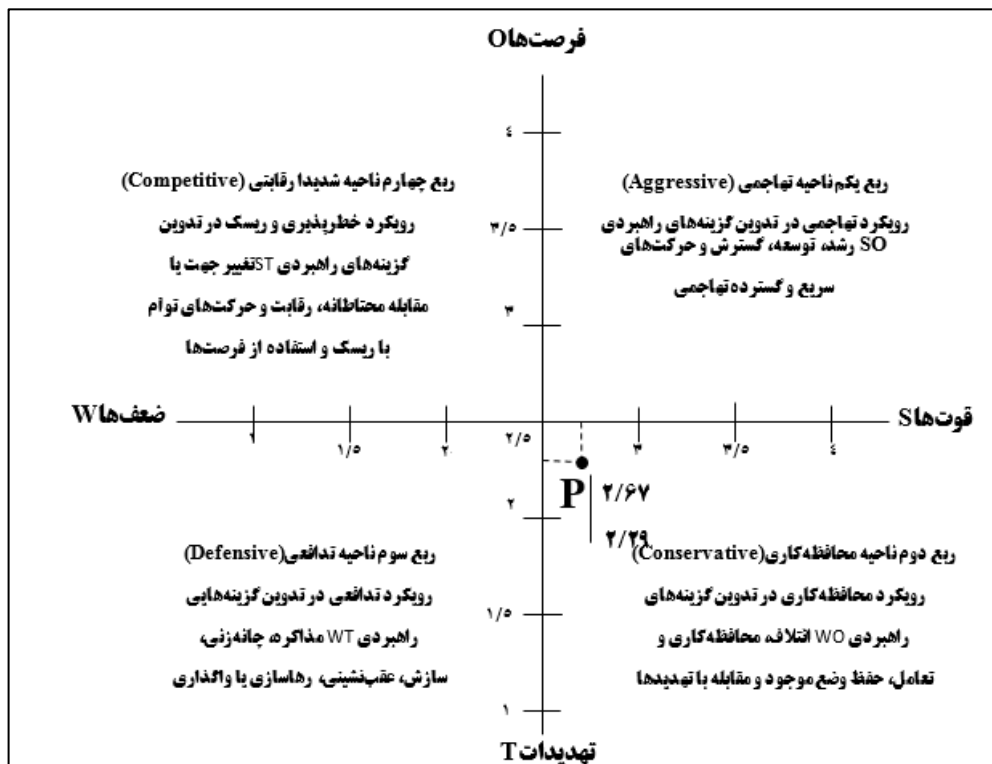
ردیف	شرح عوامل داخلی	ارزش بالقوه عوامل یا میزان تأثیر آنها در موضوع (از ۱ تا ۴)	امتیاز کشور نسبت به داشتن یا نداشتن عوامل و توانایی یا ناتوانی استفاده از آنها (از ۱ تا ۴)	وضعیت عوامل	ارزش هر عامل در کل عوامل/ نرمالیزه شده ارزش عوامل	وزن یا ضریب امتیاز موزون شده کشور نسبت به عوامل داخلی
۱	فرهنگ و تمدن کهن ایران و پیشینه روابط تاریخی با کشورهای آسیای مرکزی	۴	۳	قوت	۰/۰۸۵۱	۰/۲۵۵۳
۲	تشابهات فرهنگی و آداب و رسوم ملی بین ایران و کشورهای آسیای مرکزی	۳	۳	قوت	۰/۰۶۳۸	۰/۱۹۱۴
۳	سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت در امر صادرات و واردات کشور	۴	۲	ضعف	۰/۰۸۵۱	۰/۱۷۰۲
۴	قابلیت و توانایی نظامی ایران و برخورداری از توان موشکی	۳	۳	قوت	۰/۰۶۳۸	۰/۱۹۱۴
۵	دسترسی ج. ا. ایران به نانو تکنولوژی	۳	۳	قوت	۰/۰۶۳۸	۰/۱۹۱۴
۶	ارتباطات و تعاملات اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی با کشورهای آسیای مرکزی و امکان سرمایه‌گذاری خارجی طرفین	۴	۲	ضعف	۰/۰۸۵۱	۰/۱۷۰۲
۷	دیپلماسی فعال و مؤثر ج. ا. ایران در سیاست خارجی به ویژه در قبال کشورهای آسیای مرکزی	۴	۲	ضعف	۰/۰۸۵۱	۰/۱۷۰۲
۸	موقعیت ژئوپلیتیکی ممتاز ایران و داشتن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان	۴	۳	قوت	۰/۰۸۵۱	۰/۲۵۵۳
۹	توانایی کارشناسان، دیپلمات‌ها و رایزن‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران در نمایندگی‌های ایران در کشورهای آسیای مرکزی	۴	۲	ضعف	۰/۰۸۵۱	۰/۱۷۰۲
۱۰	قابلیت صدور محصولات کشاورزی، صنایع دستی و سایر کالاهای فرهنگی و اقتصادی ایران به کشورهای آسیای مرکزی	۴	۳	قوت	۰/۰۸۵۱	۰/۲۵۵۳
۱۱	ارزش پول ملی ج. ا. ایران در برابر ارزهای خارجی	۴	۲	ضعف	۰/۰۸۵۱	۰/۱۷۰۲
۱۲	همبستگی‌های فرهنگی و دینی ایران با اغلب کشورهای آسیای مرکزی	۳	۳	قوت	۰/۰۶۳۸	۰/۱۹۱۴
۱۳	جمعیت ۸۰ میلیونی و جوان کشور ایران	۳	۳	قوت	۰/۰۶۳۸	۰/۱۹۱۴
	امتیاز وضع موجود به ازای عوامل داخلی	۴۷	-	-	۰/۹۹۹۸	۲/۶۷۴۸

Source: (Research findings)

جدول ۲: ماتریس ارزیابی کمی عوامل خارجی تأثیرگذار در تعاملات ایران با کشورهای آسیای مرکزی

Source: (Research findings)

ردیف	شرح عوامل خارجی	ارزش بالقوه عوامل یا میزان تأثیر آن‌ها در موضوع (از ۱ تا ۴)	امتیاز کشور در توانایی استفاده از عوامل یا مقابله با آن‌ها (از ۱ تا ۴)	وضعیت عامل کل عوامل / نرمالیزه شده نمره ارزش عوامل	وزن یا ضریب ارزش هر عامل در عوامل	امتیاز موزون شده
۱	هم‌جواری ایران با ترکمنستان به عنوان دروازه ورود به کشورهای آسیای مرکزی و نزدیکی جغرافیایی با این کشورها	۴	۳	فرصت	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۹۸
۲	وجود ذخایر هیدروکربنی در کشورهای آسیای مرکزی و امکان صدور آن به سایر نقاط جهان از طریق ایران	۴	۳	فرصت	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۹۸
۳	حضور فعال و نفوذ آمریکا و غرب در کشورهای آسیای مرکزی	۴	۱	تهدید	۰/۰۶۶۶	۰/۰۶۶۶
۴	امکان برقراری مراودات اقتصادی و بازرگانی با کشورهای آسیای مرکزی از سوی ج.ا.ایران	۴	۳	فرصت	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۹۸
۵	حضور فعال و نفوذ رژیم صهیونیستی اسرائیل در کشورهای آسیای مرکزی	۳	۲	تهدید	۰/۰۵	۰/۱
۶	عضویت ایران و کشورهای آسیای مرکزی در سازمان اوپک	۴	۳	فرصت	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۹۸
۷	امکان دسترسی کشورهای آسیای مرکزی به دریاها و آب‌های بین‌المللی از طریق ایران	۴	۳	فرصت	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۹۸
۸	حضور فعال و گسترش روزافزون روابط اقتصادی و تجاری عربستان با کشورهای آسیای مرکزی	۳	۲	تهدید	۰/۰۵	۰/۱
۹	روابط گرم و حسنه بین ایران و روسیه	۳	۳	فرصت	۰/۰۵	۰/۱۵
۱۰	منافع مشترک با کشورهای آسیای مرکزی در دریای خزر	۴	۳	فرصت	۰/۰۶۶۶	۰/۱۹۹۸
۱۱	وجود قومیت ترکمن در دو سوی مرزهای مشترک ایران و ترکمنستان	۳	۲	تهدید	۰/۰۵	۰/۱
۱۲	ناهماهنگی و وجود اختلاف‌نظر بین کشورهای حوزه دریای خزر در تعیین رژیم حقوقی در این دریا	۳	۲	تهدید	۰/۰۵	۰/۱
۱۳	وجود بازارچه‌های مرزی در دو سوی مرزهای مشترک ایران و ترکمنستان	۳	۳	فرصت	۰/۰۵	۰/۱۵
۱۴	وجود حکومت‌های لائیک در کشورهای آسیای مرکزی و حکومت اسلامی در ایران	۴	۲	تهدید	۰/۰۶۶۶	۰/۱۳۳۲
۱۵	روابط بین کشورهای آسیای مرکزی با ترکیه در زمینه‌های مختلف به ویژه در انتقال گاز	۴	۱	تهدید	۰/۰۶۶۶	۰/۰۶۶۶
۱۶	علاقه کشورهای آسیای مرکزی در پیوستن به پیمان ناتو	۳	۲	تهدید	۰/۰۵	۰/۱
۱۷	گسترش ایدئولوژی سلفی-وهابی از سوی پاکستان و عربستان در برخی کشورهای آسیای مرکزی	۳	۲	تهدید	۰/۰۵	۰/۱
	وضع موجود به ازای عوامل خارجی	۶۰	-	-	۰/۹۸۲	۲/۲۹۸

شکل شماره ۱: نمودار تعیین موقعیت و رویکرد اقدامات راهبردی

Source: (Research findings)

پس از تعیین موقعیت و رویکرد راهبردی تعاملات ج.ا. ایران با کشورهای آسیای مرکزی اکنون می‌توان با استفاده از جدول نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در ماتریس (SWOT) به شکل نظام یافته با تعامل عوامل چهارگانه کلیدی موفقیت یعنی قوت‌ها (S)، ضعف‌ها (W)، فرصت‌ها (O) و تهدیدات (T) تدابیر راهبردی را برای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در برقراری تعاملات ج.ا. ایران با کشورهای آسیای مرکزی متناسب با موقعیت کنونی کشور مطابق طراحی و تدوین کرد.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

پنج کشور تازه استقلال یافته آسیای میانه یعنی قزاقستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و تاجیکستان به دلیل به وابستگی‌ها و اشتراکات فرهنگی، مذهبی، جغرافیایی، امنیتی و اقتصادی خود با کشورهای منطقه از جمله روسیه، چین، ایران و ترکیه در دوران پس از فروپاشی شوروی اهمیت روزافزون خود را پیدا کرد و این ویژگی‌ها برای کشورهای این منطقه خصوصیات ژئوپلیتیک متغیر و پویایی را رقم زده است. منطقه‌ای که محصور در خشکی بوده و دسترسی به دریاهای آزاد ندارد، به سبب قرارگیری قلب آسیا و گذرگاه مابین دو قطب ژئواستراتژیک یعنی چین و روسیه مورد توجه کشورهای منطقه و قدرتهای فرامنطقه‌ای قرار گرفته است. اهمیت امنیتی این منطقه برای روسیه و چین، وابستگی این کشورها از نظر تامین و خطوط انتقال انرژی به یکدیگر و در نهایت وابستگی به روسیه، رقابت و اختلافات ارضی - قومی با یکدیگر، قدرت‌گیری حکومت‌های اقتدارگرا، محدودیت منابع و بن بست جغرافیایی از جمله مهم‌ترین دغدغه‌ها و مشکلات موجود در این منطقه است. تلاش آمریکا، رژیم صهیونیستی و اتحادیه اروپا

¹ - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

برای گسترش نفوذ در این منطقه، بخصوص از طریق گسترش مناسبات و تعاملات تجاری - اقتصادی و خطر ظهور و تقویت بنیادگرایی اسلامی در بین گروه‌های اسلامی از سوی عربستان سعودی می‌تواند برای کشورهای منطقه همچون روسیه، چین و ایران بسیار حائز اهمیت است.

ایران با کشورهای آسیای میانه دارای اشتراکات فرهنگی - مذهبی - تمدنی است. قرارگیری این منطقه در پیکره جهان اسلام و ارتباطات فرهنگی - تمدنی با ایران و دارا بودن مرز مشترک (وابستگی جغرافیایی) شرایط را برای همکاری‌های بین‌المللی فراهم کرده است. احیای مجدد راه تاریخی ابریشم می‌تواند ایران را به عنوان راه ارتباطی آسیای میانه با غرب آسیا و اروپا اهمیت بخشد. گسترش راه آهن سراسری بین کشورهای منطقه آسیای میانه و ایران، می‌تواند این کشورها را از طریق ایران به آب‌های آزاد و بنادر مهم تجاری مرتبط سازد. همچنین کوری‌دور حیاتی شمال- جنوب که بخش اصلی آن را خاک ایران تشکیل می‌دهد و اتصال زمینی آسیای میانه به اروپا، امکان‌هایی هستند که برای کشورهای منطقه از جمله پنج کشور آسیای میانه بسیار ارزشمند است. انتقال انرژی نفت و گاز از کشورهای ترکمنستان و قزاقستان به اروپا می‌تواند از مسیر کوتاه، امن و کم هزینه ایران انجام گیرد و وابستگی این کشورها به روسیه در این زمینه کاهش یابد. همچنین دانش علمی و فنی ایران در بسیاری از زمینه‌ها می‌تواند در اختیار کشورهای این منطقه قرار گیرد. ایران از مسیر آسیای میانه می‌تواند به سهولت به چین دسترسی داشته باشد و بسیاری از مبادلات خود با این کشور را از این طریق انجام دهد و به نوعی از مسیر پرتنش و پرهزینه پاکستان- هند- چین که در رقابت اقتصادی - استراتژیک به سر می‌برند، خلاصی یابد. همچنین آغاز مسیر توسعه در این کشورها و جمعیت مصرف کننده آن‌ها می‌تواند برای ایران بازار مناسبی را فراهم کند.

جدول ۳: ماتریس تعیین گزینه‌های راهبردی ((SWOT در تعاملات ج.ا. ایران با کشورهای آسیای مرکزی

عوامل داخلی IF	قوت‌ها S))	ضعف‌ها W))
	۱- فرهنگ و تمدن کهن ایران و پیشینه روابط تاریخی با کشورهای آسیای مرکزی	۱- سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت در امر صادرات و واردات کشور
	۲- تشابهات فرهنگی و آداب‌ورسوم ملی بین ایران و کشورهای آسیای مرکزی	۲- ارتباطات و تعاملات اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی با کشورهای آسیای مرکزی و امکان سرمایه‌گذاری خارجی طرفین
	۳- قابلیت و توانایی نظامی ایران و برخورداری از توان موشکی.	
	۴- دسترسی ج.ا. ایران به نانو تکنولوژی	۳- دیپلماسی ج.ا. ایران در سیاست خارجی به ویژه در قبال کشورهای آسیای مرکزی
عوامل خارجی EF	۵- موقعیت ژئوپلیتیکی ممتاز ایران و داشتن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان	۴- توانایی کارشناسان، دیپلمات‌ها و رایزن‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران در نمایندگی‌های ایران در کشورهای آسیای مرکزی
	۶- قابلیت صدور محصولات کشاورزی، صنایع دستی و سایر کالاهای فرهنگی و اقتصادی ایران به کشورهای آسیای مرکزی	۵- ارزش پول ملی ج.ا. ایران در برابر ارزهای خارجی
	۷- همبستگی‌های فرهنگی و دینی ایران با اغلب کشورهای آسیای مرکزی	
	۸- جمعیت ۸۰ میلیونی و جوان کشور ایران	

<p>ناحیه ۴ گزینه‌های راهبردی ((WO) رویکرد رقابتی. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی استفاده از فرصت‌ها برای جبران نقاط ضعف</p> <p>۱- تلاش در جهت جلب همکاری جمهوری‌های آسیای مرکزی در هدایت معبر جدید انتقال انرژی از سرزمین خود و از داخل خاک ج. ا. ایران به عنوان امن‌ترین و باصرفه‌ترین مسیر.</p> <p>۲- گسترش تبادلات انرژی و بازرگانی با کشورهای آسیای مرکزی.</p>	<p>ناحیه ۱ گزینه‌های راهبردی ((SO) رویکرد تهاجمی. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی استفاده از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌ها</p> <p>۱- ارتقای فعالیت‌های دیپلماسی و تقویت هرچه بیشتر نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در آن کشور/</p> <p>۲- احترام به ارزش‌های ملی و میهنی و پرهیز از تحریک حساسیت‌های حکومت‌های کشورهای آسیای مرکزی برای انجام اهداف مورد نظر.</p> <p>۳- همکاری در زمینه انرژی نفت و گاز و ترغیب و تشویق کشورهای آسیای مرکزی برای سرمایه‌گذاری‌های مشترک.</p>	<p>فرصت‌ها ((O)</p> <p>۱- هم‌جواری ایران با ترکمنستان به عنوان دروازه ورود به کشورهای آسیای مرکزی و نزدیکی جغرافیایی با این کشورها</p> <p>۲- وجود ذخایر هیدروکربنی در کشورهای آسیای مرکزی و امکان صدور آن به سایر نقاط جهان از طریق ایران</p> <p>۳- امکان برقراری مراودات اقتصادی و بازرگانی با کشورهای آسیای مرکزی از سوی ج. ا. ایران</p> <p>۴- حضور فعال و نفوذ رژیم صهیونیستی اسرائیل در کشورهای آسیای مرکزی</p> <p>۵- عضویت ایران و کشورهای آسیای مرکزی در سازمان اوپک</p> <p>۶- امکان دسترسی کشورهای آسیای مرکزی به دریاها و آب‌های بین-المللی از طریق ایران</p> <p>۷- روابط گرم و حسنه بین ایران و روسیه منافع مشترک با کشورهای آسیای مرکزی در دریای خزر</p> <p>۸- وجود بازارچه‌های مرزی در دو سوی مرزهای مشترک ایران و ترکمنستان</p>
<p>ناحیه ۳ گزینه‌های راهبردی ((WT) رویکرد تدافعی. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی به حداقل رساندن زیان‌های ناشی از تهدیدها و نقاط ضعف</p> <p>۱- حمایت و تسهیل در سرمایه‌گذاری در جمهوری‌های آسیای مرکزی در راستای کمک به حل مشکلات اقتصادی آن‌ها.</p> <p>۲- ارتقای سطح مدیریت و بهبود کیفیت صادرات و محصولات داخلی ج. ا. ا. به این کشورها.</p> <p>۳- ارتقای سطح دیپلماسی در سیاست خارجی به ویژه در قبال کشورهای آسیای مرکزی.</p> <p>۴- ارتقای توانایی کارشناسان، دیپلمات‌ها و رایزن‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در نمایندگی‌های ایران در کشورهای آسیای مرکزی</p>	<p>ناحیه ۲ گزینه‌های راهبردی ((ST) رویکرد محافظه‌کاری. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی استفاده از نقاط قوت برای جلوگیری از تهدیدها</p> <p>۱- ارتقای حسن هم‌جواری با تکیه بر اشتراکات دینی، مذهبی، تاریخی و فرهنگی با جمهوری‌های آسیای مرکزی.</p> <p>۲- توسعه تعاملات تجاری، اقتصادی و فنی با جمهوری‌های آسیای مرکزی.</p> <p>۳- دیپلماسی فعال و مؤثر تا نتیجه‌گیری دلخواه در رژیم حقوقی دریای مازندران و تعیین حق‌السهم قانونی ج. ا. ایران.</p> <p>۴- تلاش در جهت کاهش نفوذ آمریکا، اسرائیل، ترکیه، عربستان و پاکستان در کشورهای آسیای مرکزی در همه زمینه‌ها با تکیه بر اشتراکات و تشابهات دینی، فرهنگی و سوابق تاریخی ایران با جمهوری‌های آسیای مرکزی.</p>	<p>تهدیدها ((T)</p> <p>۱- حضور فعال و نفوذ آمریکا و غرب در کشورهای آسیای مرکزی</p> <p>۲- حضور فعال و نفوذ رژیم صهیونیستی اسرائیل در کشورهای آسیای مرکزی</p> <p>۳- حضور فعال و گسترش روزافزون روابط اقتصادی و تجاری عربستان با کشورهای آسیای مرکزی</p> <p>۴- وجود قومیت ترکمن در دو سوی مرزهای مشترک ایران و ترکمنستان</p> <p>۵- ناهماهنگی و وجود اختلاف‌نظر بین کشورهای حوزه دریای خزر در تعیین رژیم حقوقی در این دریا</p> <p>۶- وجود حکومت‌های لائیک در کشورهای آسیای مرکزی و حکومت اسلامی در ایران</p> <p>۷- روابط بین کشورهای آسیای مرکزی با ترکیه در زمینه‌های مختلف به ویژه در انتقال گاز</p> <p>۸- علائق کشورهای آسیای مرکزی در پیوستن به پیمان ناتو</p> <p>۹- گسترش ایدئولوژی سلفی-سواهی از سوی پاکستان و عربستان در برخی کشورهای آسیای مرکزی</p>

عوامل داخلی IF	قوت‌ها (S)	ضعف‌ها (W)
	۱- فرهنگ و تمدن کهن ایران و پیشینه روابط تاریخی با کشورهای آسیای مرکزی	۱- سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت در امر صادرات و واردات کشور
	۲- تشابهات فرهنگی و آداب‌ورسوم ملی بین ایران و کشورهای آسیای مرکزی	۲- ارتباطات و تعاملات اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی با کشورهای آسیای مرکزی و امکان سرمایه‌گذاری خارجی
	۳- قابلیت و توانایی نظامی ایران و برخورداری از توان موشکی.	طرفین
	۴- دسترسی ج.ا. ایران به نانو تکنولوژی	۳- دیپلماسی ج.ا. ایران در سیاست خارجی به ویژه در قبال کشورهای آسیای مرکزی
عوامل خارجی EF	۵- موقعیت ژئوپلیتیکی ممتاز ایران و داشتن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان	۴- توانایی کارشناسان، دیپلمات‌ها و رایزن‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران در نمایندگی‌های ایران در کشورهای آسیای مرکزی
	۶- قابلیت صدور محصولات کشاورزی، صنایع دستی و سایر کالاهای فرهنگی و اقتصادی ایران به کشورهای آسیای مرکزی	۵- ارزش پول ملی ج.ا. ایران در برابر ارزهای خارجی
	۷- همبستگی‌های فرهنگی و دینی ایران با اغلب کشورهای آسیای مرکزی	
	۸- جمعیت ۸۰ میلیونی و جوان کشور ایران	
فرصت‌ها (O)	ناحیه ۱ گزینه‌های راهبردی ((SO) رویکرد تهاجمی. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی استفاده از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌ها	ناحیه ۴ گزینه‌های راهبردی ((WO) رویکرد رقابتی. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی استفاده از فرصت‌ها برای جبران نقاط ضعف
۱- هم‌جواری ایران با ترکمنستان به عنوان دروازه ورود به کشورهای آسیای مرکزی و نزدیکی جغرافیایی با این کشورها	۱- ارتقای فعالیت‌های دیپلماسی و تقویت هرچه بیشتر نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در آن کشور/	۱- تلاش در جهت جلب همکاری جمهوری‌های آسیای مرکزی در هدایت معبر جدید انتقال انرژی از سرزمین خود و از داخل خاک ج.ا. ایران به عنوان امن‌ترین و باصرفه‌ترین مسیر.
۲- وجود ذخایر هیدروکربنی در کشورهای آسیای مرکزی و امکان صدور آن به سایر نقاط جهان از طریق ایران	۲- احترام به ارزش‌های ملی و میهنی و پرهیز از تحریک حساسیت‌های حکومت‌های کشورهای آسیای مرکزی برای انجام اهداف مورد نظر.	۲- گسترش تبادلات انرژی و بازرگانی با کشورهای آسیای مرکزی.
۳- امکان برقراری مراودات اقتصادی و بازرگانی با کشورهای آسیای مرکزی از سوی ج.ا. ایران	۳- همکاری در زمینه انرژی نفت و گاز و ترغیب و تشویق کشورهای آسیای مرکزی برای سرمایه‌گذاری‌های مشترک.	
۴- حضور فعال و نفوذ رژیم صهیونیستی اسرائیل در کشورهای آسیای مرکزی		
۵- عضویت ایران و کشورهای آسیای مرکزی در سازمان اوپک		
۶- امکان دسترسی کشورهای آسیای مرکزی به دریا‌های آزاد و آب‌های بین-المللی از طریق ایران		
۷- روابط گرم و حسنه بین ایران و روسیه منافع مشترک با کشورهای آسیای مرکزی در دریای خزر		
۸- وجود بازارچه‌های مرزی در دو سوی مرزهای مشترک ایران و ترکمنستان		

تهیدها (T)	ناحیه ۲ گزینه‌های راهبردی (ST) رویکرد محافظه‌کاری. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی استفاده از نقاط قوت برای جلوگیری از تهدیدها	ناحیه ۳ گزینه‌های راهبردی (WT) رویکرد تدافعی. تدابیر یا گزینه‌های راهبردی به حداقل رساندن زیان‌های ناشی از تهدیدها و نقاط ضعف
۱- حضور فعال و نفوذ آمریکا و غرب در کشورهای آسیای مرکزی	۱- ارتقای حسن هم‌جواری با تکیه بر اشتراکات دینی، مذهبی، تاریخی و فرهنگی با جمهوری‌های آسیای مرکزی.	۱- حمایت و تسهیل در سرمایه‌گذاری در جمهوری‌های آسیای مرکزی در راستای کمک به حل مشکلات اقتصادی آن‌ها.
۲- حضور فعال و نفوذ رژیم صهیونیستی اسرائیل در کشورهای آسیای مرکزی	۲- توسعه تعاملات تجاری، اقتصادی و فنی با جمهوری‌های آسیای مرکزی.	۲- ارتقای سطح مدیریت و بهبود کیفیت صادرات و محصولات داخلی ج.ا.ا. به این کشورها.
۳- حضور فعال و گسترش روزافزون روابط اقتصادی و تجاری عربستان با کشورهای آسیای مرکزی	۳- دیپلماسی فعال و مؤثر تا نتیجه‌گیری دلخواه در رژیم حقوقی دریای مازندران و تعیین حق‌السهم قانونی ج.ا. ایران.	۳- ارتقای سطح دیپلماسی در سیاست خارجی به ویژه در قبال کشورهای آسیای مرکزی.
۴- وجود قومیت ترکمن در دو سوی مرزهای مشترک ایران و ترکمنستان	۴- تلاش در جهت کاهش نفوذ آمریکا، اسرائیل، ترکیه، عربستان و پاکستان در کشورهای آسیای مرکزی در همه زمینه‌ها با تکیه بر اشتراکات و تشابهات دینی، فرهنگی و سابق تاریخی ایران با جمهوری‌های آسیای مرکزی.	۴- ارتقای توانایی کارشناسان، دیپلمات‌ها و رایزن‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در نمایندگی‌های ایران در کشورهای آسیای مرکزی
۵- ناهماهنگی و وجود اختلاف‌نظر بین کشورهای حوزه دریای خزر در تعیین رژیم حقوقی در این دریا		
۶- وجود حکومت‌های لایک در کشورهای آسیای مرکزی و حکومت اسلامی در ایران		
۷- روابط بین کشورهای آسیای مرکزی با ترکیه در زمینه‌های مختلف به ویژه در انتقال گاز		
۸- علایق کشورهای آسیای مرکزی در پیوستن به پیمان ناتو		
۹- گسترش ایدئولوژی سلفی-وهابی از سوی پاکستان و عربستان در برخی کشورهای آسیای مرکزی		

Source: (Research findings)

با توجه به عواملی مانند وابسته بودن روابط کشورها به متغیرهای مختلف، روند رو به گسترش فاصله‌گیری ایران و کشورهای آسیای مرکزی، همراه با گسترش ناتو به سوی دریاچه مازندران و آسیای مرکزی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران، تحولات در محیط بین‌الملل و محیط ملی، احتمال مفروضات زیر می‌رود که با وقوع حوادث جدید، امکان تغییر در هر یک وجود دارد:

- ۱ - فشارهای آمریکا و رژیم صهیونیستی به جمهوری اسلامی ایران همچنان ادامه خواهد داشت.
- ۲ - نفوذ آمریکا، رژیم صهیونیستی و ترکیه در ساختارهای سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی جمهوری‌های آسیای مرکزی روز به روز بیشتر خواهد شد.
- ۳ - جمهوری‌های آسیای مرکزی سیاست نزدیکی به غرب در تمامی ابعاد را دنبال خواهند کرد.
- ۴ - احتمال اینکه جمهوری‌های آسیای مرکزی به ناتو بپیوندند متصور است.
- ۵ - آمریکا از طریق کشورهای آسیای مرکزی حضوری فراگیر حتی به صورت نظامی در منطقه پیدا می‌کند.
- ۶ - آمریکا و رژیم صهیونیستی برای تیره ساختن روابط ترکیه و کشورهای آسیای مرکزی با ایران بر تلاش خود خواهد افزود.
- ۷ - ساختار جهانی قدرت و سازمان‌های تابعه همچون سازمان ملل، در آینده از حقوق قومیت‌ها تحت عنوان دفاع از حقوق بشر حمایت بیشتری به عمل خواهند آورد.

۸ - غرب و آمریکا سعی دارند با پیش کشیدن دمکراسی به سبک غربی، حقوق بشر را در این کشورها به عنوان ابزاری برای تحت فشار قرار دادن آنان به کاربرند و آن را به صورت چماقی برای اهداف و مطامع خود استفاده ابزاری نمایند.

۹ - با توجه به همسایگی ترکمنستان با ایران دشمنان فرامنطقه‌ای سعی خواهند کرد برای نیل به اهداف خود، حضور طولانی مدتی را در این کشور داشته باشند.

تقویت روابط متقابل و متناسب با کشورهای آسیای مرکزی ضروری است، در این راستا برقراری رابطه دوجانبه یا چند جانبه با کشورهای همسایه و منطقه به ویژه کشورهای اسلامی بر اساس منافع ملی و مصالح اسلامی اهمیت دارد، لذا با نگرش به روابط موجود ایران با کشورهای آسیای مرکزی تحولات آتی بر امنیت ملی و تأثیر سایر کشورهای آسیای مرکزی به منظور استفاده از فرصت‌ها و کاهش تهدید و تأمین امنیت ملی، اهداف زیر جهت توسعه همکاری با کشورهای آسیای مرکزی پیشنهاد می‌شود:

۱) تداوم دیپلماسی فعال و مؤثر تا نتیجه‌گیری دلخواه در رژیم حقوقی دریای مازندران و تعیین حق‌السهم قانونی خود جمهوری اسلامی ایران

۲) تلاش در جهت جلب همکاری جمهوری‌های آسیای مرکزی در هدایت معبر جدید انتقال انرژی از سرزمین خود و از داخل خاک جمهوری اسلامی ایران به عنوان امن‌ترین و باصرفه‌ترین مسیر

۳) ارتقای حسن هم‌جواری با تکیه بر اشتراکات دینی، مذهبی، تاریخی و فرهنگی با جمهوری‌های آسیای مرکزی، به ویژه ترکمنستان

۴) توسعه تعاملات تجاری، اقتصادی و فنی با جمهوری‌های آسیای مرکزی

۵) حمایت و تسهیل در سرمایه‌گذاری در جمهوری‌های آسیای مرکزی در راستای کمک به حل مشکلات اقتصادی آنها

۶) تبادلات انرژی و بازرگانی با کشورهای آسیای مرکزی

۷) ارتقای فعالیت‌های دیپلماسی و تقویت هرچه بیشتر نمایندگی‌های جمهوری اسلامی ایران در آن کشور

۸) احترام به ارزش‌های ملی و میهنی و پرهیز از تحریک حساسیت‌های حکومت‌های کشورهای مناطق آسیای مرکزی برای انجام اهداف مورد نظر

۹) همکاری در زمینه انرژی نفت و گاز و ترغیب و تشویق کشورهای آسیای مرکزی برای سرمایه‌گذاری‌های مشترک

۱۰) مدیریت بهینه صادرات و محصولات داخلی ج.ا.ا به این کشورها

۱۱) انتقال تجارت و دست آوردهای نانو تکنولوژی از ج.ا.ا به ترکمنستان و سایر کشورهای آسیای مرکزی

References

Hosseinpour, Akram (1994), The Nature of Developments in Central Asia and the Caucasus », Ministry of Foreign Affairs, 1994.

Sheikh Attar, Alireza (1993), The Roots of Political Behavior in Central Asia and the Caucasus », Ministry of Foreign Affairs, 1994.

- Karimipour, Yadollah (2001), *An Introduction to Iran and its Neighbors (Sources of Stress and Threats)*, Tehran: Academic Jihad, 2001.
- Maleki, Abbas (2010), *Regional Cooperation on Central Asian Issues* », *Journal of Central Asian and Caucasian Studies*, No. 14, 2010.
- Mojtahedzadeh, Pirouz (2001), *Iran and Central Asia* », Tehran University Press, 2001.
- Nafis Ahmad (2010), *Turkmenistan's Cultural Situation* », University of Tehran Press, 2010.
- Higher National Defense University, Office of Strategic Studies and Studies (2011), *"Impact of Caspian Sea Legal Regime on Security of Iran"*, Tehran, Fourth Edition.
- Mohammadi, Iraj (2005), *Economics in Central Asian Countries* », *Journal of Central Asia and the Caucasus*, No. 5, Tehran, Fall 2005.
- Jonneidi, Reza (2012), *Research Journal of Aran Institute of Cultural Studies*, Tehran, 2012.
- Safari, Mehdi (2005), *Security in the Caspian Sea* », www.did.ir, Tehran, 2005.
- Azer, Edward A. And Chung In Moon (2009), Edward A.'s *"Towards Alternative Thoughts"*. Azer and Chong In, ed., *Third World National Security*, Translated by the Institute for Strategic Studies, Second Edition.
- Buzan, Barry (1999), *People, Governments, and Panic*, Translated by Institute for Strategic Studies, Tehran: Institute for Strategic Studies.
- Buzan, Barry (2009), *"People, Governments, and Panic: National Security Problems in the Third World"* Edward E. Azer and Chong In, ed., *Third World National Security*, Translated by the Institute for Strategic Studies, Second Edition.
- Tarrif, Terry et al. (2002), *"International Relations and National Security Studies"* Asghar Honari, Compilation and Translation, *Fundamental Stages of Thought in National Security Studies*, Tehran: Research Institute, Strategic Studies.
- Tarif, Terry et al., 2004, *Modern Security Studies*, translated by Alireza Tayeb and Vahid Bozorgi, Tehran: Institute for Strategic Studies.
- Seifzadeh, Hussein (2004), *The Riddle of Security and New Western Challenges*, Tehran: Ministry of Foreign Affairs, Office of Political and International Studies.
- Schultz, Richard H. (2002), *"National Security Studies before the Cold War"* Asghar Honorable, Editing, Translating, *Fundamental Processes of Thought in National Security Studies*, Tehran: Research Institute, Strategic Studies.
- Shihan, Michael (2009), *International Security*, translated by Seyyed Jalal Dehghani Firouzabadi, Tehran: Institute for Strategic Studies.
- Lantis, Jeffrey S. (2004), *"Strategic Culture and National Security Policy"* Translated by Abdollah Ghanbarloo, Research Report, Institute for Strategic Studies.
- Moshirzadeh, Homeyra (2005), *Transformation in International Relations Theories*, Tehran: Position.
- McCainlee, Robert D. And Richard Little (2001), *Global Security; Approaches and Theories*, Translated by Asghar Honari, Tehran: Institute for Strategic Studies.
- McLaren, R. January. (2009), *"National Security Management: The American Experience and Lessons for Third World Governments"* Edward A. Azer and Chong In, ed., *Third World National Security*, Translated by the Institute for Strategic Studies, Second Edition.
- Han, S. Park and Kyung A. Park, 2009, *"The Ideology and Security of Self-Sufficiency in China and North Korea"* by Edward E. Azer and Chong In, ed., *Third World National Security*, Translated by the Institute for Strategic Studies, Second Edition.
- Wennett, Alexander (2005), *Social Theory of International Politics*, translated by Homeyra Moshirzadeh, Tehran: Ministry of Foreign Affairs, Office of Political and International Studies.
- Booth, Ken (1991) *"Security and Emancipation"* Review of International Studies, Vol. 17, No. 4.

- Campbell, David (1992) *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis: University of Minnesota.
- Gaddis, John Lewis (1982) *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy*, Oxford: Oxford University Press.
- Mesjasz, Czeslaw (2004) "Security as an Analytical Concept" A paper presented at the 5th Pan-European Conference on International Relations, Hague, (9-11 September 2004), Retrieved April 20, 2012, from: www.afes-press.de/pdf/Hague/Mesjasz_Security_concept.pdf.
- Schultz Charles L. (1973) "The Economic Content of National Security Policy" *Foreign Affairs*, Vol. 51, No. 3.
- Shaw, Martin (1994) *Global Society and International Relations*, Cambridge: Polity.
- Wolfers, Arnold (1962) *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore: The Johns Hopkins Press.